

**แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐาน
ประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น**
**Means To The Promotion of Civil Politics Through Democracy
in Khon Kean Province**

วิไลวัจน์ ฤกษ์ฤทธิ, สุรเดช ไสยกิจ,
วันทนี แสงภักดี, กิตติพงษ์ พิพิธกุล และพีระพล ไทยทอง
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การมีส่วนร่วมของการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย ในจังหวัดขอนแก่น 2) แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 40 คน ประกอบด้วย กลุ่มคนเสื้อสี จำนวน 14 คน เครือข่ายยุติธรรมแรงต่อสู้สตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น จำนวน 13 คน และกลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง จำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) เพื่อสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แนวทางการสังเกต (Observation guide) สมุดจดบันทึกภาคสนาม และกล้องถ่ายรูป วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น กลุ่มคนเสื้อสีขอนแก่น ได้มีส่วนร่วมในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ การต่อต้านร่างพระราชบัญญัติการปรองดอง การสนับสนุนกลุ่มพันธมิตรกรุงเทพฯ การร่วมรณรงค์และชุมนุมร่วมกับพันธมิตร การคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 การลงคะแนนเลือกตั้ง Vote No และการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบทบาทของคนเสื้อสี กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก ได้มีส่วนร่วมในการป้องกันความ

รุนแรงต่อสตรีและเด็ก และการช่วยเหลือแก้ไขเพื่อยุติความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก โดยใช้หลักการประชาธิปไตย และมีการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง ได้มีส่วนร่วมในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ การคัดค้านการแก้ไขหรือยกเลิกประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 การต่อต้านการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 และต่อต้านร่างพระราชบัญญัติปรองดองแห่งชาติ

คำสำคัญ : แนวทางการเสริมสร้าง, การเมืองภาคพลเมือง, พื้นฐานประชาธิปไตย

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the participation of civil politics through democracy in Khon Kaen and 2) to study the mean to promote civil politics through democracy in Khon Kaen. As a qualitative research, the 40 informant consisted of 14 shirted persons, 13 member of the Group for preventing and Solving the problem of violence against women and children, and 13 members of Love the King Group in Khon Kean. The instruments for data collection included semi-structured interview from, interview guide, field notes and camera. The datas were content analysis

The research found the following : 1) Regarding the participation of civil politics through democracy in Khon Kaen, the color-shirted people took part in the protection of the Monarchy, fight against Corruption, fight against the Reconciliation Bill, support the People's Alliance for democracy (PAD) in Bangkok, joining PAD Campaigns and Rallies, fight against revision of 2550 Constitution, joining the Vote No campaign and distribution of information on the color-shirted people. Group for preventing and Solving the problem of violence against women and children participated in civil politics by providing protection against such violence as well as by stopping it through democratic means. The Love the King Group fought against the attempts to revise or to abolish Civil Code no. 112, to revise the B.E. 2550 Constitution and to pass the Reconciliation Bill. 2) Regarding the mean to promote civil politics through democracy, suggestions included the following: continuation of organizing activities on political, economic and social issues; participation and learning, along with follow-up and evaluation. Such activities should be expanded to other areas as well.

Keywords : Mean to the Promotion, Civil politics, Through Democracy

บทนำ

ประเทศไทยปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การปกครองระบอบประชาธิปไตยก็คือ อำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชน ปกครองโดยประชาชนและกระทำเพื่อประชาชน ประชาธิปไตยแบ่งออกเป็นสองแนวทาง คือ แบบแคบ และแบบกว้าง แบบแคบ คือ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย มีสิทธิอำนาจ และโอกาส เข้าควบคุมกิจการทางการเมืองของชาติ แบบกว้าง ประชาธิปไตย หมายถึง ปรัชญาของ สังคมมนุษย์ที่ยึดอุดมคติระหว่างมนุษย์ในสังคมกับกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิต, 2553) ประเทศไทยมีอำนาจในการปกครองประเทศ 3 อำนาจ ได้แก่ อำนาจนิตบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ ซึ่งอำนาจทั้ง 3 ประการนี้ ต่างก็ทำหน้าที่ต่างกัน อาทิ อำนาจนิตบัญญัติทำหน้าที่ออกกฎหมาย อำนาจบริหารทำหน้าที่ บริหารประเทศ ส่วนอำนาจตุลาการ ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาความยุติธรรม สำหรับอำนาจนิต บัญญัติซึ่งจะมีสภาผู้แทนราษฎรในฝ่ายที่เป็นรัฐบาล เมื่อมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี อาจจะ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรี มีสถานภาพเป็นฝ่ายบริหารประเทศได้ นั่นคือ การเมืองในรัฐสภา ดังนั้นประชาชนชาวไทย นอกจากจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในรัฐสภา แล้ว ประชาชนควรมีส่วนร่วมทางการเมืองในรัฐสภาอีกด้วย เนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องของ ทุกคน ไม่ว่าจะยากดีมีจน คนพิการ สำหรับการเมืองในสภา มีผู้แทนราษฎรไปทำหน้าที่ แทน และมีสมาชิกวุฒิสภา ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 สมาชิกวุฒิสภาก็เป็น การเมืองในรัฐสภา

สำหรับพลเมืองอาจจะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้หลายวิธี ซึ่งเรียกว่า การเมือง ภาคพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชนก็คือการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อกำหนด นโยบาย ไม่ต้องผ่านตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานราชการ การเมืองภาค พลเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการดำเนิน กิจกรรมทางการเมือง “การเมืองไม่ใช่แค่การเลือกตั้ง” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2554) ได้แบ่งแนว ปฏิบัติไว้ 2 ประการ ได้แก่ การริเริ่มกฎหมาย การลงประชามติ และการถอดถอน (ประเวศ วะสี, 2555) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การเมืองภาคพลเมือง หมายถึง พลเมืองมีส่วนร่วม นโยบายสาธารณะ การวางแผน และการขับเคลื่อนการพัฒนา และการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐทุกระดับ (ประภาส ปันตกแต่ง, 2555) อธิบายว่า การเมืองภาคพลเมืองใน

ความหมายกว้างที่สุด คือ การมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐบาล ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือแม้แต่องค์กรเอกชนขนาดใหญ่

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้หลายวิธี อาทิ การเลือกตั้ง เช่น การเลือกผู้แทน หรือตัวแทนทั้งระดับประเทศ ได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ระดับท้องถิ่นมีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี เทศบาล ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายกเมืองพัทยา เป็นต้น การลงประชามติการแสดงประชามติการลงประชามติ การเสนอร่างกฎหมาย การระงับยับยั้งการออกกฎหมาย การถอดถอนการแสดงประชามติมหาชน และการประชุมสาธารณะ (คณิศร บัวเอี่ยม และคณะ, 2545) ทั้งหมดนี้คือ การมีส่วนร่วมของพลเมืองทางการเมือง

จังหวัดขอนแก่น เป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการเมืองภาคพลเมืองหลากหลายองค์กรหรือหลายกลุ่ม อาทิ องค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมือง เรื่องสตรี (ตม.ส.) จังหวัดขอนแก่น กองทุนบัณฑิตชุมชนขอนแก่น กลุ่มป้องกันและแก้ไข ปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและเด็กจังหวัดขอนแก่น กลุ่มคนเสื้อสีขอนแก่น กลุ่มขอนแก่น ชวนารักในหลวง และอื่น ๆ จากการสัมภาษณ์ในเบื้องต้น พบว่า กลุ่มคนเสื้อสีขอนแก่น ได้มีส่วนร่วมในภาคพลเมืองหลายประการ ได้แก่ การป้องกันสถาบันพระมหากษัตริย์ การต่อต้านคอร์รัปชัน การต่อต้าน พ.ร.บ. การปรองดอง กลุ่มป้องกันและแก้ไข ปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น เป็นกลุ่มหรือชมรมที่มีบทบาทด้านพลเมืองเช่นกัน สำหรับกลุ่มขอนแก่นรักในหลวง นำโดยองค์กรทางการเมืองแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กลุ่ม ทนายความขอนแก่นรักในหลวง นักวิชาการ พ่อค้า ประชาชน นักศึกษา กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้มีบทบาททางการเมืองภาคพลเมือง โดยเฉพาะในการป้องกันสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อต้านการแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 องค์กรทางการเมืองภาคพลเมืองเหล่านี้เห็นว่า เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ และดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงควรหาแนวทางเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองให้มีความเข้มแข็งบนพื้นฐานประชาธิปไตย

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจ วิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาถึงแนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มคนเสื้อสีจังหวัดขอนแก่น กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น และกลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวงผู้ให้ข้อมูล จำนวน 40 คน ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มคนเสื้อสี จังหวัดขอนแก่น จำนวน 14 คน
- 2) กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น จำนวน 13 คน

- 3) กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง จำนวน 13 คน

2. การเลือกพื้นที่ ได้เลือกจังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ศึกษา เลือกโดยเจาะจง (Purposive Selection) กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ พิจารณาตามความเหมาะสมของสถานการณ์ (ชาย โพธิ์สิตา, 2550) เนื่องจากจังหวัดนี้ได้มีคนเสื้อสี มีบทบาทด้านการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น มีเครือข่ายหลายองค์กรได้ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลา 14 ปี มีส่วนร่วมภาคพลเมืองมาโดยตลอด ได้เฝ้าระวัง แก้ไขปัญหาและช่วยเหลือ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศต่อสตรีและเด็ก ซึ่งเป็นปัญหาสังคมจะส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคม ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม เชื่อมโยงต่อกันได้

กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง มีบทบาทด้านการเมืองภาคพลเมือง โดยเน้นการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อต้านการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

การเลือกผู้ให้ข้อมูล

เลือกโดยกระจายตามสถานภาพของกลุ่ม เช่น ผู้ประสานงานกลุ่ม ผู้ร่วมกิจกรรม กระจายตามเพศอายุ อาชีพ ทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งมีบทบาทการเมืองภาคพลเมืองอย่างชัดเจนและจริงจัง ในจังหวัดขอนแก่น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview-SSI) เพื่อสัมภาษณ์บริบทของกลุ่มหรือองค์กรที่ศึกษา
2. แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย
3. แนวทางการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Discussion Guideline) เพื่อสนทนากลุ่มผู้รู้เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมือง
4. แนวทางการสังเกต (Observation Guide) เพื่อสังเกตพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง
5. สมุดบันทึกภาคสนาม และกล้องบันทึกภาพ เพื่อช่วยในการบันทึกข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล

ได้ตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เช่น ตรวจสอบแหล่งข้อมูล เวลา สถานที่ และบุคคล และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) โดยการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ หากคำตอบยังคลุมเครือ ต้องกลับไปสัมภาษณ์เพิ่มด้วยการถามซ้ำ (Probe) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน แล้วจึงนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวทางการสัมภาษณ์ แนวทางการสังเกต การจัดบันทึกภาคสนาม มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

สำหรับการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย นอกจากวิเคราะห์การสัมภาษณ์เจาะลึกแล้ว ยังได้วิเคราะห์โดยการสนทนากลุ่มผู้รู้ แล้วนำเสนอโดยการพรรณนา

ผลของการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 40 คน ประกอบด้วย กลุ่มคนเสื้อสี จังหวัดขอนแก่น จำนวน 14 คน กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น จำนวน 13 คน กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง จำนวน 13 คน ในจำนวนนี้เป็นชาย จำนวน 17 คน บรรพชิต จำนวน 2 รูป เป็นหญิง จำนวน 21 คน อายุอยู่ในช่วง 41-60 ปี มากที่สุด จำนวน 26 คน รองลงมา คือ อายุในช่วง 61-80 ปี จำนวน 9 คน อายุอยู่ในช่วง 16-40 ปี น้อยที่สุด จำนวน 5 คน การศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 14 คน รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท จำนวน 13 คน จบระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 คน จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และประถมศึกษาปีที่ 6 ระดับละ 1 คน เท่ากัน อาชีพรับราชการมากที่สุด จำนวน 15 คน รองลงมาคือ อาชีพรับจ้าง จำนวน 7 คน เป็นนักศึกษา จำนวน 5 คน อาชีพทำนา จำนวน 4 คน ทำงานบ้านจำนวน 3 คน บรรพชิต จำนวน 2 รูป อาชีพพนายความและทำงานมูลนิธิ ประเภทละ 2 คน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1 กลุ่มคนเสื้อสีจังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย ดังต่อไปนี้

การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกรูปแบบ เช่น เวลาได้ฟังผู้พูดพาดพิงสถาบันพระมหากษัตริย์ในสิ่งที่ไม่สมควร ไม่เห็นด้วย ได้ห้ามปรามไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรม ได้ใช้วิธี Sanction หรือสังคมลงโทษ และต่อต้านการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 เพราะแก้ไขแล้ว จะเป็นการลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ส่วนการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 ทั้งฉบับก็ไม่เห็นด้วย เพราะไม่มั่นใจว่ามาตราที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์จะเป็นเช่นไร วิธีปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกวิธีการหนึ่ง คือ การร่วมพิธีถวายพระพรในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และมีความจงรักภักดีต่อสถาบัน โดยการให้ข้อมูลแก่คนรอบข้าง เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ลูกศิษย์ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ต่างก็มีโครงการพระราชดำริที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ มากมาย เช่น โครงการพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาจำนวนถึง 4,447 โครงการ

1.2 การต่อต้านคอร์รัปชัน กลุ่มคนสี่สีจังหวัดขอนแก่น ได้ต่อต้านการคอร์รัปชันทุกรูปแบบ โดยใช้สมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยกันคิด หาวิธีต่อต้านการคอร์รัปชันที่องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ได้คอร์รัปชันด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การกินตามน้ำ การเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม การรับสินบาทคาดสินบน การประมูลโครงการ (การฮั้วกัน) การรับค่าคอมมิชชั่น ระบบพวกพ้องหรือระบบอุปถัมภ์ และอื่น ๆ

1.3 การต่อต้านร่างพระราชบัญญัติการปรองดอง ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 14 คน ไม่เห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติการปรองดองแห่งชาติ ทั้ง 4 ฉบับ ดังกล่าว เนื่องจากเป็นผู้ช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้พ้นผิด ไม่ได้ปรองดองกันจริง ๆ แต่มีลักษณะกฎหมายนิรโทษกรรม ดังกรณีศาลตัดสินจำคุกผู้ที่เผาศาลากลางจังหวัด เผาศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ผู้ที่ยิงวัดพระแก้วมรกต ซึ่งเป็นสถานที่เคารพบูชาของประชาชนชาวไทยก็พ้นผิดไปด้วย จะไม่มีความยุติธรรมบ้านเมืองจะไร้ชื่อแปร

1.4 การสนับสนุนกลุ่มพันธมิตรกรุงเทพฯและเครือข่าย ซึ่งกลุ่มนี้ได้มีส่วนร่วมของการเมืองภาคพลเมืองอย่างชัดเจน โดยได้ให้การสนับสนุนกลุ่มพันธมิตรกรุงเทพฯ ทั้งด้านการเงิน แรงงาน และกิจกรรม บางรายส่งเงินไปช่วยเป็นรายเดือน ๆ ละ 500 ถึง 2,000 บาท บางรายช่วยแรงงานด้านช่วยในการประกอบอาหาร ล้างจาน และเป็นยามรักษาความปลอดภัย

1.5 การคัดค้านการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 คนกลุ่มสี่สีขอนแก่น ส่วนใหญ่ได้มีการคัดค้านการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 ทั้งฉบับ แต่มีเพียงส่วนน้อยที่ทำให้แก้ไขรัฐธรรมนูญได้บางมาตรา โดยให้เหตุผลว่า การแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 เป็นเป้าหมายเดียวกันกับร่างพระราชบัญญัติการปรองดองแห่งชาติ เพื่อช่วยเหลือคนกระทำผิดให้ พ้นผิด

2. กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหามารยาทรุนแรงต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มนี้เป็นการเมืองภาคพลเมือง โดยการรวมกลุ่มด้วยความสนใจและความสมัครใจใช้วิธีการประชาธิปไตย เช่น การมีส่วนร่วมในการคิด การทำกิจกรรม มีการประชุมสัมมนาแบบสัจจورโดยให้แต่ละองค์กรมีส่วนร่วมด้านการจัดประชุมป้องกันและการแก้ไขปัญห การเป็นเจ้าภาพในการจัดสถานที่ให้การประชุมปัญหาของกลุ่มนี้ เช่น ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันสมควรของเยาวชน หรือแม่วันใส หรือปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ถูกข่มขืนกระทำความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก การให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา การ

ป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยทีมสหวิชาชีพ ที่ประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ นักกฎหมาย อัยการ ตำรวจ ตัวแทนสถานที่เรียนของเด็ก ได้มีการนำกรณีที่มีปัญหา เช่น ปัญหาการตั้งครรภ์ที่ยังไม่พร้อม ต้องนำเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อปรึกษาหารือ (Conference Case) หลังจากนั้นคณะทำงานได้ร่วมกันไปเยี่ยมบ้าน (Home Visiting) เยี่ยมโรงเรียนที่เด็กเรียน ดูแลด้านจิตใจให้แก่เด็กที่ถูกกระทำความรุนแรง ดูแลการตั้งครรภ์ การฝากครรภ์ ควบคุมดูแลด้านการเรียน ว่าจะให้ไปเรียนได้ อย่างไร ส่วนตำรวจและอัยการดูแลเรื่องคดีความ

กลุ่มนี้ได้ตระหนักถึงสิทธิสตรีและสิทธิเด็ก สิทธิสตรีก็เหมือนสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิในการรับบริการจากรัฐทั้งด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล สิทธิทางการเมือง ความเสมอภาคทางเพศ สตรีได้รับสิทธิการคุ้มครองในการกระทำความผิดหรือความรุนแรงในครอบครัวและชุมชน ส่วนสิทธิเด็กนั้น เด็กควรได้รับการคุ้มครองให้รอดพ้นจากปัญหาความรุนแรง การดำเนินการต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก สิทธิในการมีชีวิต การอยู่รอด การได้รับการพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม รวมถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็น

สิทธิในการเลือกตั้ง บุคคลที่มีอายุ 18 ปี บริบูรณ์ ต้องมีสิทธิในการเลือกตั้ง กลุ่มนี้จะเน้นเลือกคนดี มีคุณธรรม มีผลงาน มีความโปร่งใส ทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และมีแนวคิดทางการเมือง คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย ประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่

3.1 การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ ถ้าใครลบหลู่ดูหมิ่น สถาบันฯ จะต่อต้านพูดคุยแสดงความคิดเห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์คงอยู่คู่ประเทศไทย ได้ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่เป็นเมืองขึ้นของประเทศใด ทรงปกครองประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์มีพระกรุณาหาธิคุณที่มีต่อประเทศมากมาย ดังโครงการพระราชดำริที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากมายอยากที่จะประเทศใดจะเสมอเหมือนได้ การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็คือ การแสดงออกในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา การยืนเคารพเวลาบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาอาชีพ ขยายการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ไปยังเยาวชน

3.2 การคัดค้านการแก้ไขหรือยกเลิกประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขหรือยกเลิกประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 เนื่องจากกฎหมายเดิมมีบทบัญญัติที่ดีอยู่แล้ว ประมุขของประเทศทั่วโลกจะมีพระราชอำนาจในการปกครองประเทศ จึงต้องมีการคุ้มครองเหมือนกัน หากแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 แล้ว อาจทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์อ่อนแอลง

จากการสนทนากลุ่มผู้รู้เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย ผู้สนทนากลุ่ม จำนวน 9 คน สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย ในจังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มคนเสื้อสีจังหวัดขอนแก่น ให้ทัศนะว่า แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมือง คือ ควรขยายเครือข่ายหรือสร้างเครือข่ายไปยังจังหวัดต่าง ๆ ภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมกับการประสานงานกับกลุ่มพันธมิตรกรุงเทพฯ ระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งให้ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และให้ข้อเท็จจริงที่จะนำผลเสียมาต่อประเทศชาติ เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียง เป็นต้น

2. กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยและการเมืองภาคพลเมือง บนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ควรมีการประชุมปรึกษาหารือ (Conference) กันอย่างต่อเนื่อง หมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพ โดยมีจิตอาสากระทำด้วยความสมัครใจ ปรึกษาหารือกันอย่างดีงาม มีทั้งองค์ความรู้ จัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ถกเถียงปัญหาสตรีและเด็กที่ถูกกระทำ ความรุนแรง ควรมีการขยายสมาชิกให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ใกล้ชิดกับประชาชน ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3. กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง มีแนวทางการเสริมการเมืองภาคพลเมือง คือ ควรเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และควรมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี สมาชิกกลุ่มควรสร้างสรรค์ความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีอุดมการณ์ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและควรมีทำเนียบสมาชิกหรือแกนนำ ควรสร้างศรัทธาแก่สมาชิก เมื่อทำกิจกรรมต้องมีการวิเคราะห์ ประการสำคัญสมาชิกควรติดตามข่าวสารการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ตลอดเวลา ควรพบปะประชุมเกี่ยวกับการปกป้องสถาบัน และความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่รัฐ องค์การเอกชน และปัจเจกบุคคลควรแสดงพลังปกป้องสถาบันฯ อย่างสันติวิธี มีกิจกรรมเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ควรขยายผลให้เยาวชนลูกหลาน นักศึกษา สถาบันการศึกษา ได้ปฏิบัติ ทั้งกระทรวงศึกษาธิการ ควรบรรจุวิชาประวัติศาสตร์ไทยให้นักเรียนได้เรียนทุกชั้นปี เพื่อที่จะได้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติของชาติไทย และควรติดตามไม่ให้มีการบิดเบือนประวัติศาสตร์ของชาติไทยอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้พบประเด็นที่น่าสนใจจึงได้นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มคนสี่สีจังหวัดขอนแก่น มีส่วนรวมในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์หลายวิธี ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง ได้มีส่วนร่วมในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า บุคคลทั้งสองกลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ที่เหมือนกัน โดยเฉพาะการรักในหลวง การเทิดทูนและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่นกัน

การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่ ได้ยินได้ฟัง การพูดจาหมิ่นสถาบัน การกระทำหมิ่นสถาบันฯ ผู้ปกป้องสถาบันฯ จะห้ามปรามต่อด้านผู้ละเมิด เช่นใช้วิธี Sanction ไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่พูดจาคบหาสมาคม หากละเมิดโดยการกระทำทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ก็จะยื่นคำร้องไปที่กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

การปกป้องสถาบันจะเชื่อมโยงกับการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 และการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 เพราะการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 จะเป็นการลดพระราชอำนาจ ซึ่งผู้ปกครองประเทศควรมีอำนาจ มีการปกป้องคุ้มครอง หากมีการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ก็ไม่มีความมั่นใจว่า โครงสร้างทางการเมืองการปกครองจะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ การปกป้องสถาบันอีกวิธีการหนึ่ง คือ เน้นให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณ ที่สถาบันฯ ได้ช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ด้วยโครงการพระราชดำริ ประมาณ 4,000-5,000 โครงการ การปกป้องสถาบันควรขยายผลเผยแพร่ไปยังเยาวชน ประการสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการ ควรบรรจุวิชาประวัติศาสตร์ไทยไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน

ปัญหาการคอร์รัปชัน พบว่า กลุ่มคนเสื้อสีจังหวัดขอนแก่นได้ต่อต้านการคอร์รัปชัน เช่น การต่อต้านการคอร์รัปชันนโยบายของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ (สิริกร เขียวศรี, 2554) ที่ได้วิจัยเรื่อง บทบาททางการเมืองภาคประชาชนบนพื้นฐานประชาธิปไตยของกลุ่มคนเสื้อสี จังหวัดขอนแก่น ได้สนับสนุนสื่อทางโทรทัศน์ที่ถ่ายทอดปัญหาการคอร์รัปชัน

กลุ่มคนเสื้อสีจังหวัดขอนแก่น และกลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวงได้มีส่วนร่วมการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย เช่น กรณีการต่อต้านการคอร์รัปชัน การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ การต่อต้าน พ.ร.บ. ประ踪ดอง การต่อต้านการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 พบว่า สมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ เช่น ASTV, โทรทัศน์ Blue Sky, News โทรทัศน์ช่องสุพรรณภูมิ และสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ถม ทรัพย์เจริญ, 2523) และ (เสน่ห์ นนทะโชติ, 2523) ผลการวิจัยพบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อทางการเมืองจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มปกป้องและแก้ไขปัญหามลพิษรุนแรงต่อสตรีและเด็กจังหวัดขอนแก่น พบว่า แนวทางในการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมือง ๖ คือ การให้ความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมและการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (วรรณวนิช ภักดีวุฒิ, 2552) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรีในครอบครัว พบว่า ควรให้ความรู้ มีการประชุมและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า งานวิจัยทั้งสองโครงการนี้ ได้เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเช่นกัน ที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ก็เพราะการสื่อสาร ทั้งสื่อบุคคล การโทรศัพท์ การใช้จดหมายติดต่อประสานงานให้มีการประชุมทุกเดือน นอกจากนี้ยังพบว่า ในพื้นที่หมู่บ้านรอบนอกจังหวัดขอนแก่น จะมีกลุ่มคนเสื้อแดงมาก ในขณะที่ชุมชนเมือง ในตัวจังหวัดขอนแก่น จะมีกลุ่มคนเสื้อเหลืองมากกว่าคนเสื้อแดง ทั้งนี้เนื่องจาก เหตุผลข้อหนึ่งคือ คนในเมืองมีการเข้าถึงสื่อที่หลากหลาย ทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย ขณะที่ชาวบ้านในชนบทมีปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เป็นการรับสื่อเพียงด้านเดียว ทั้งสื่อบุคคล และสื่อจากวิทยุชุมชนคนเสื้อแดง

แนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดขอนแก่น ควรมีการทำกิจกรรมด้วยกันอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม เสวนา ปรัชชาหารือ เน้น

การมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการพัฒนาสตรี ควรเผยแพร่ให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย และควรคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

ข้อค้นพบที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้ ก็คือ อิทธิพลของสื่อ ทั้งสื่อบุคคล สื่อวิทยุชุมชน และการรับสื่อด้านเดียว ไม่หลากหลายสามารถทำให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ และการหลงใหลผิดแผกผิดตามที่ได้ยินได้ฟังจากสื่อ จึงทำให้มีการมองว่าคนอีสานถูกหลอก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ปฏิบัติ

1) กลุ่มคนเสื้อสี จังหวัดขอนแก่น ควรให้ความรู้ ความคิด และวิธีการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ แก่ประชาชน และควรสนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ควรให้ความรู้ เกี่ยวกับปัญหาการคอร์รัปชั่น ที่จะนำผลเสียมาสู่ประเทศชาติ

2) กลุ่มป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษรุนแรงต่อสตรีและเด็ก จังหวัดขอนแก่น ควรจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่อง และหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพ เพื่อหาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษรุนแรงต่อสตรีและเด็ก และควรขยายการมีส่วนร่วมไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการพัฒนาสตรีทุกระดับ

3) กลุ่มชาวขอนแก่นรักในหลวง ควรมีการประชุมเสวนาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะควรให้ความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ได้ช่วยเหลือประชาชน ขจัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ประชาชน โดยมีโครงการในพระราชดำริถึง 4,000-5,000 โครงการ และควรให้ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ที่ส่งผลกระทบต่อพระราชอำนาจ และควรขยายแนวคิดและการมีส่วนร่วมในการปกป้องสถาบันฯ ไปยังเยาวชน ประการสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการ ควรบรรจุวิชาประวัติศาสตร์ไทย ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อให้เยาวชนจะรู้ประวัติความเป็นมาของชาติไทย การดำรงอยู่ของชาติไทย โดยไม่เป็นประเทศราชของชาติใด ก็เพราะสถาบันพระมหากษัตริย์มีใช่หรือ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง การเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในพื้นที่อื่น

2) ควรทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่องแนวทางการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในจังหวัดอื่น เพื่อที่จะได้ข้อมูลเชิงลึก

3) ควรทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย เพื่อจะทำให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองบนพื้นฐานประชาธิปไตย อย่างชัดเจนและยั่งยืนต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม. และคณะ (2545). *แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ปัญหา อุปสรรค และทางออก*. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

ชาย โพธิ์สีดา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง เอนด์ พับลิชชิ่ง.

ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิต. (2553). *รัฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถม ทรัพย์เจริญ. (2523). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศไทย : กรณีศึกษา อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิตี เอียวศรีวงศ์. (2554). *การเมืองภาคประชาชน*. ออนไลน์.แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2554.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2555). *ขบวนการคนจนในสายตาอาจารย์นิตี ข้อถกเถียงว่าด้วยการเมืองภาคประชาชน*. มติชนสุดสัปดาห์. 15 มิถุนายน

ประเวศ วะสี. (2555). *การเมืองภาคพลเมือง*. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www.parliament.go.th>. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2555.

วรรณวนัช ภักดีวุฒิ. (2552). *แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการยุติความรุนแรงในการยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรีในครอบครัว : กรณีศึกษา ศูนย์พิทักษ์เด็ก เยาวชน และสตรี ตำรวจภูธรภาค 4*. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

สิริกร เขียวศรี. (2554). *บทบาทการเมืองภาคพลเมืองประชาชนบนพื้นฐานประชาธิปไตยของกลุ่มคนเสื้อเหลืองในจังหวัดขอนแก่น*. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

เสน่ห์ นนทะโชติ. (2523). *การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบทไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.